

Slovo čtenářům

Vážení a milí čtenáři,

předkládáme Vám monotematické číslo, které je věnováno problematice **pregraduální pedagogicko-psychologické přípravy budoucích učitelů**. Proč? Protože všichni víme, že učitelé vždy byli, jsou a zůstanou i nadále hlavními činiteli změn ve školství, neboť jsou jejich důležitými nositeli. Není jistě třeba si navzájem zdůrazňovat, že proto se otázky přípravy učitelů periodicky opakují, neboť vždy znovu a znovu se tyto problémy objevují se změnami, které ve společnosti v průběhu jejího vývoje probíhají. Historie nám k tomuto tvrzení poskytuje dostatečné množství příkladů. I dnes je proto tato otázka opět na pořadu dne, neboť všichni vědí, že má-li se změnit škola, musí být na tuto změnu připraven především učitel. Je tedy logické, že by měl být učitel o změnách dobře informován a měl by na ně být připravován také učitel in spes. Ponecháváme stranou otázku, kam má být tato příprava zařazena, i když vidíme, že v tomto případě se setkáváme se dvěma modely (buď je tato příprava zařazena za studium odborné, nebo s ním probíhá synchronně), ani nehodláme posuzovat její časový rozsah (zabírá cca 10 % času ve srovnání s časovou dotací odborných disciplín) a jiné aspekty, ale soustředujeme se na její racionalizaci a intenzifikaci, na vytváření nových vztahů mezi učitelem a žákem, které mají být humanizovány. Ze základních forem a metod, v nichž jsme při jejich realizaci na počátku a které se dnes dostávají do popředí zájmu pedagogů, je to **mikrovyučování a sebereflexe**, a proto se toto číslo jimi především zabývá. Chce tak přinést podněty pro práci pedagogických pracovníků, popřípadě vyvolat diskusi, která by přinesla obohacení nám všem. Budeme proto rádi, když se k této problematice naši čtenáři vyjádří, abychom tak poznali názory široké pedagogické obce.

Očekáváme Vaše příspěvky, které s radostí přijmeme a opublikujeme.

Redakce

Mikrovyučování a sebereflexe v učitelské přípravě

Pod tímto názvem uspořádala Katedra pedagogiky brněnské PdF MU 2. prosince 1997 seminář. Sešli se na něm učitelé zejména z pedagogických fakult v ČR, aby referovali a diskutovali o staronových problémech v učitelské přípravě — mikrovyučování a sebereflexi.

V prvním bloku referátů orientovaném na mikrovyučování odezněly dva zásadní referáty. Doc. dr. J. Budiš (PdF MU Brno) v prvním příspěvku zdůraznil, že smyslem mikrovyučování by mělo být, aby student hledal svůj individuální způsob vyjádření (nebo řešení) pedagogické situace. Za klíčovou fázi mikrovyučování označil analýzu mikrovýstupů studentů, zachycených na videozáznamu. Na Katedře chemie PdF MU v Brně dospěli k závěru, že opakované mikrovýstupy kultivují verbální i neverbální projev studentů, zvyšují míru jejich sebekritičnosti apod. K největším změnám dochází po prvním mikrovýstupu. Referát oživila prezentace videozáznamů studentských mikrovýstupů v didaktice chemie.

Dr. T. Svatoš (PdF VŠP Hradec Králové) ve druhém vystoupení na příkladech videozáznamů z komunikační přípravy studentů učitelství 1. stupně ZŠ ukázal, že komunikační situace je základní jednotkou mikrovyučování. Demonstroval na kasuistice jedné studentky vývoj jejích sociálně komunikativních dovedností, počínaje dovednostmi nacvičovanými v mikrovýstupech před kolegy v seminární skupině a v mikrovýstupech s jedním dítětem z 1. stupně ZŠ (v 1. ročníku studia), přes rozvoj těchto dovedností ve výukovém mikrovýstupu před třídou (ve 2. ročníku) konče. Z Budišova a Svatošova vystoupení bylo zřejmé, že součástí analýzy mikrovýstupů je sebereflexe studentů, která představuje dynamický, vysoce individualizovaný proces.

Uvedené referáty doplnila dvě zajímavá sdělení, ilustrující funkci mikrovyučování v pedagogické přípravě studentů učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Dr. H. Horká (PdF MU Brno) shrnula svoje čtyřleté zkušenosti s mikrovyučováním v profesionální praxi (2. ročník studia). Za rozhodující považuje mikrovýstup ve škole, v němž se studenti učí komunikovat s dětmi. Důležitá je totiž odezva žáků na vystupování studenta. Neméně důležité je podle referující také spojování reflektovaných studentských zkušeností s pedagogickou teorií.

Dr. M. Machalová (PdF MU Brno) charakterizovala mikrovyučování studentů 1. ročníku v didaktice vlastivědy. V mikrovýstupech studenti prezentují svoje projekty psychodidaktického zpracování vlastivědného učiva

v komunikaci s dítětem. V tomto mikrovýstupu si ověřují funkčnost svého projektu a poznávají přitom myšlení dětí.

Také další příspěvky informovaly o možnostech mikrovyučování. Na využití mikrovyučování v pedagogickém praktiku, které probíhá paralelně s předmětovými didaktikami a pedagogickou praxí studentů, upozornil dr. P. Havelka (PdF JU České Budějovice). Dr. E. Hofmann (PdF MU Brno) popsal tři základní situace, nacvičované prostřednictvím mikrovyučování v obecné didaktice zeměpisu u studentů 2. ročníku: poprvé před třídou, poprvé se představují, poprvé představují svůj předmět. Doc. dr. Z. Macek (PdF OU Ostrava) popsal možnosti techniky videozáznamu v učitelské přípravě.

V druhém bloku referátů a diskusních příspěvků byly prezentovány různorodé přístupy ke studentské sebereflexi. Dr. J. Musilová (PdF UP Olomouc) objasnila, že smyslem sebereflexe je poznávání sebe sama a že studenti, přicházející na fakulty ze středních škol, nejsou na sebereflexi zvyklí. Dr. J. Řezáč (PdF MU Brno) ukázal, že sebereflexi by mělo předcházet sebeotevření studenta, náhled na sebe sama i na druhé a kultivované hodnocení a sebehodnocení. Doporučil vyjít z toho, jací studenti jsou a jak se vidí.

Dr. B. Lazarová (PdF MU Brno) se pokusila předeštit systematický přístup k sebereflexi. Chápe sebereflexi jako nekonečný proces, vedoucí ke změnám v chování subjektu (učitele, studenta učitelství). Sebereflexe umožňuje učitelům ukotvit jejich profesionální nejistoty. Doc. dr. E. Řehulka (PdF MU Brno) považuje pojem sebereflexe za uzlový pojem při úvahách o učiteli. Všiml si úlohy sebereflexe v zátěžových situacích. Zátěžové situace jsou podle něho „užitečné“ pouze tehdy, jsou-li studentem nebo učitelem sebereflektovány. Ke změně osobnosti totiž nevede pouhý prožitek zátěže, nýbrž zátěž zvládnutá sebereflexí.

Doc. dr. V. Švec (PdF MU Brno) vystoupil s pojetím sebereflexe jako vnitřního dialogu studenta učitelství. Ilustroval toto pojetí na seberefektivních denících studentů vedených v průběhu seminářů z obecné didaktiky. Na úlohu deníků při osvojování základů učitelské profese v rámci tzv. klinického semestru (v didaktice matematiky) upozornila dr. M. Kubínová (PdF UK Praha).

Dr. A. Prokopová (PdF MU Brno) naznačila význam analýzy sebereflexí studentů ve skupině. Skupinová práce se sebereflexemi přispívá k vytváření korektivní zkušenosti studentů. Podle ní jde tedy o to, přidat k sebereflexi psychoterapeutický rozměr, který umožňuje porozumět vlastnímu prožívání.

V diskusi se také debatovalo například o tom, kdy se sebereflexi u studentů začít. Doc. O. Šimoník (PdF MU Brno) doporučil vést studenty k sebereflexi již od začátku jejich studia na fakultě. Doc. dr. V. Spousta (PdF

MU Brno) vyslovil názor, že sebereflexe by měla být využívána ve všech předmětech učitelského studia, neboť je východiskem autodiagnostiky a autokorekce studenta.

Seminář přinesl mnoho podnětů využitelných při zkvalitňování učitelské přípravy. S některými příspěvky mají čtenáři možnost seznámit se podrobněji na následujících stránkách tohoto čísla Pedagogické orientace.

Vlastimil Švec